maar om er bij de gangen van hun eigen geestelijk leven leiding aan te hebben.

De Gereformeerde kerken mogen Ds. v. Andel voor deze *Brieven* dankbaar zijn.

Een welgelijkend portret van den schrijver, heeft de uitgever Zalsman aan deze zijn welverzorgde uitgave toegevoegd.

Vereenigingsleven.

LIJDENDEN.

Met blijdschap mag er zeker wel op worden gewezen, dat ook in onze gereformeerde kringen almeer de roeping gevoeld wordt ten opzichte van de Christelijke verpleging en verzorging van lijders (in 't bijzonder van behoeftige lijders) aan allerlei ziekten en gebreken.

Wat is er op dat gebied gedurende een kwart eeuw al niet onder den zegen des Heeren tot ontwikkeling en tot wasdom gekomen! Er kwam een drang om naar den Woorde Gods barmhartigheid te beoefenen aan de ellendigen en lijdenden in onzen eigen kring niet alleen, maar aan alle menschen. Vereenigingen werden opgericht, die met ieder jaar haar leden-tal zagen vermeerderen; gestichten werden in 't leven geroepen, die allengs mochten deelen in de gunste onzes Gods en in de waardeering bij de menschen, ook buiten onzen kring.

Veldwijk, Bloemendaal, Dennenoord, straks ook Wolfheze, nemen de ongelukkige krankzinnigen op; Effatha trekt zich het lot van de doofstommen aan; 's Heeren Loo erbarmt zich over de achterlijke kinderen; het Zeister gesticht voor zenuwlijders vindt een uitgebreid arbeidsveld.

Daarnaast werden opgericht „Eudokia", stichting voor lijders aan chronische ziekten, te Rotterdam; de Vereeniging tot Gereformeerde Ziekenverpleging en onlangs de Vereeniging tot Christelijk hulpbetoon aan tuberculoselijders.

Hoe groote behoefte bestond aan inrichtingen als „Eudokia", bewijst wel het jaarverslag over 1906. Volgens dat verslag bereiken de uitgaven het cijfer van bijna *f* 64.000. Jammer, dat er een tekort was te vermelden van ruim *f* 3100. Want al is 't bekend, dat christelijke arbeid steeds met geldelijke tekorten heeft te worstelen, waardoor — en dit is de lichtzijde van die chronische tekorten! — de bestuurders vanzelf hun afhankelijkheid van des Heeren hulp te meer moeten gevoelen, zoo zou 't toch voor „Eudokia" heerlijk zijn, wanneer de giften ruimer konden vloeien. Men lese slechts de aandoenlijke klacht in het zestiende Jaarverslag:

„Ons Huis wordt te klein; er moeten zoovele aanvragen afgeslagen worden. De chronische afdeeling is overvol, op de chirurgische afdeeling is altijd plaats te kort, wij kunnen niet aan al de aanvragen voldoen, ook niet om pleegzusters naar buiten te zenden, en wij kunnen geen verpleegsters meer aannemen, omdat er geen plaats meer is. Hoe gaarne zouden we ons Huis wat uitbreiden om meer en beter te kunnen helpen."

En deze klacht wordt geuit, nadat het Jaarverslag had gewezen op de vele uitreddingen en zegeningen.

„Dit kunnen" — zegt het Jaarverslag — „ook vele patienten, die genezen of aanvankelijk hersteld ons Huis mochten verlaten. Hoevelen kwamen met een angstig, kloppend hart binnen. Een operatie te moeten ondergaan is geen geringe zaak, en wie zou er niet tegen op zien!

„Al zien de ziekenkamers er ook nog zoo vriendelijk uit en al is de operatiekamer goed ingericht, wie komt er graag in een ziekenhuis? Toch kunnen wij op menigeen wijzen, die vol dank weder heenging, omdat de operatie zoo goed gelukt was en men weer gezond naar huis mocht keeren. Kom de kamers maar eens binnen en kijk eens rond en spreek eens met de patiënten. Velen kunnen U een heele lijdensgeschiedenis vertellen, hoe lang zij reeds met ziekte gesukkeld hebben, maanden, ja jaren soms, totdat de dokter eene operatie voor schreef, waar zij eerst wel tegen opzagen, om er eindelijk toe te besluiten; hoeveel het kostte hun huis te verlaten, vreezende er niet meer terug te komen, hoe treurig vaak ook door dat lijden hun geestelijk leven was, zoodat zij niet meer konden bidden; en dan de gang naar de operatiekamer, dien vergeten ze nooit. Maar nu, alles is zoo anders geworden. God heeft alles weigemaakt, zij zijn aan de hunnen teruggeschonken, want de operatie mocht gelukken en zij voelen zich bij den dag sterker en ook het lijden is aan hun hart geheiligd, zij danken den Heere voor Zijn uitredding!

„'t Is ook wel eens anders: de Geneesheer kon niet meer helpen en dan is er droefenis, die o, zoo verschillend gedragen wordt".

En daarop volgt dan de klacht over gebrek aan ruimte en eindigt het jaarverslag met de bede, dat er in de gemeente des Heeren steeds meer liefde openbaar worde voor het werk der barmhartigheid.

Inderdaad, op dit terrein is er voor de gemeente des Heeren nog heel wat te doen. Men denke slechts aan de tuberculose, die ook in ons land zoo veel voorkomt en waartegen een sanatoriale behandeling al meer een dringende eisch wordt genoemd.

Van de sanatoria kan niet verwacht worden, dat zij een tuberculeus ontstoken long in eenige weken volkomen genezen. Men mag aan het Sanatorium — zooals in het Jaarverslag van „Oranje Nassau's Oord" door den geneesheer directeur wordt opgemerkt — geen hooger eischen stellen, dan dat het de krachten van den patiënt herstelt, het longproces tot stilstand brengt of zooveel verbetert, dat het geen of althans weinig sporen achterlaat, en ten slotte den patiënt zooveel over zijn toestand leert, dat hij zich, vooral in de eerste jaren, in acht kan nemen tegen schadelijke invloeden, om in den huiselijken kring het genesingsproces te voltooien. Onnoodig wordt het door deskundigen geacht om het genezingsproces van de longen tot het einde toe in het Sanatorium af te wachten. Talrijke berichten uit sanatoria bevestigen die meening. Van oud patiënten zijn er zeer velen aan te wijzen, die thuis, onder gunstige omstandigheden levende, nog zeer veel in beterschap zijn toegenomen. Maar daarvoor is het noodig, dat hij zich de hygiënische voorschriften, welke de patiënt tijdens zijn verblijf in het Sanatorium heeft moeten volgen, in die mate heeft eigen gemaakt, dat hij als het ware niet anders kan dan hygieinisch leven.

Op die wijze — zegt de geneesheer-directeur van Oranje Nassau's Oord — beschut hij niet alleen zijn eigen lichaam tegen schadelijke invloeden, maar zal hij ook door het toelaten van frissche lucht in zijn woning, door een zooveel mogelijk stofvrije of natte reiniging der vloeren en meubelen te eischen, door een doelmatig, dus niet onmatig of eenzijdig dieet, door eene goede verpleging van de huid een goed voorbeeld geven aan familieleden en kennissen.

Ieder oud patiënt moet, volgens den geneesheer directeur, een leeraar zijn in de beginselen der gezondheidsleer. Uit eene inrichting als O. N. O., met 100 bedden, moeten bij wijze van spreken jaarlijks 200 à 250 dergelijke practisch gevormde leeraren zich onder het volk verspreiden en daar, al is het alleen uit egoisme, de eischen van eene gezonde levenswijze leeren kennen en strijden tegen de vooroordeelen, welke omtrent de tuberculose en hare behandeling in omloop zijn. De zaadkorrel, door de oud-patienten onder het volk gezaaid, zal rijpe vruchten dragen, en meer tot stand brengen dan verordeningen, voordrachten of geschriften kunnen doen.

Hierin — zoo eindigt deze geneesheer-directeur — schuilt voor een deel de groote zegen, welke van de sanatoria uitgaat.

De sanatoria mogen dus wel, met zulk een getuigenis van een deskundige, als een krachtig wapen worden beschouwd, dat de Heere ons tegen de gevreesde ziekte heeft gegeven. Maar dan is 't ook noodig, dat de belijders van Christus, van de doeltreffende geneeswijze der sanatoria overtuigd, ook op dit terrein de practijk der barmhartigheid tot haar recht laten komen.

Vanzelf zijn dan ook de pogingen van de Vereeniging tot Christelijk hulpbetoon aan tuberculose-lijders in onze kringen met levendige belangstelling gevolgd. Het eerste jaarverslag, door den secretaris van die vereeniging, Dr. van Lonkhuyzen samengesteld, dagteekent van 24 Augustus l.l. We lezen er in, dat den 12 Juli 1905 de Vereeniging werd geconstitueerd; en dat het bestuur bestaat uit de heeren Prof. Biesterveld, Ds. Sikkel, Dr. Hamburger, Dr. Blanken, Dr. R. Kramer, J. F. H. Spier, J. de Lange, D. van Eyk en Dr. van Lonkhuyzen. En verder, dat het Bestuur met succes gepoogd heeft een terrein voor den bouw van een christelijk sanatorium te verkrijgen, op de boschgronden onder de gemeente Harderwijk.

Het zal zeker wel de hartelijke wensch van al onze lezers zijn, dat deze vereeniging even zeer slagen moge als zoovele andere vereenigingen, die vóór haar zijn opgericht.

In het jaarverslag van Dr. van Lonkhuyzen wordt terecht gezegd: „De kern der beweging tegen de tuberculose is nog steeds de sanatoriale behandeling. Hoe verrijzen er ook in verschillende deelen van ons land niet steeds meer sanatoria voor longlijders! En zonder tekort te doen aan de hygiënische waarde dezer inrichtingen, zoo vragen wij toch: mogen wij, Christenen, een geruimen tijd lang onze kranken brengen in stichtingen, waar uitsluitend op het welvaren van het lichaam gelet wordt en dies niet anders dan een materialistische geest moet heerschen?

„Vragen wij niet voor onze kranken een christelijke omgeving en christelijke verzorging? Bovenal, hebben wij niet in de verzorging der kranken de genade van onzen Heere Jezus Christus te laten schijnen in de wereld? Hebben wij niet met zulk een Christelijke verzorging barmhartigheid te oefenen aan alle menschen?"

Voor het stellen van deze vragen is zeker wel aanleiding, als men nagaat welk een geest er heerscht op de bestaande sanatoria. De geneeskundige behandeling en verzorging is daar ongetwijfeld uitnemend; en uit dit oogpunt moet dan ook door een ieder de arbeid van die stichtingen gewaardeerd worden.

Maar het jaarverslag van „Oranje Nassau's oord" over 1906 opslaande, zien we dat daar feestavonden worden georganiseerd en dat op die feestavonden aan de tuberculose-lijders worden vertoond tooneel voorstellingen en komische voordrachten.

Deze mededeelingen zeggen genoeg, van welke richting sanatoria als „Oranje Nassau's oord" uitgaan. En daarom zij herhaald wat Dr. van Lonkhuyzen in zijn jaarverslag schrijft: „waar verblijf elders noodig is voor de tuberculose lijders, daar wenschen wij een *christelijk* verblijf met een aan den eisch der ziekte passende behandeling."

Uit de Pers.

In *Ons Tijdschrift* schreef mej. H. S. S. Kuyper „Iets over Amerika's Kerkelijk leven".

Voor onze lezers is het wel van belang ook eens kennis te nemen van wat deze schrijfster, die Amerika niet alleen van „hooren zeggen" maar door eigen aanschouwing kennen leerde, ons van het Amerikaansche kerkelijke leven meedeelt. Te meer, omdat ze daarbij telkens een parallel trekt tusschen het kerkelijk leven in Amerika en dat in ons eigen land, waaraan menige practische wenk verbonden wordt:

Het kerkelijk leven is een verschijning op publiek terrein. Alleen dit zou voldoende zijn, om het de liefde en de zorg der Amerikanen te verzekeren. Daarbij komt natuurlijk, dat de leden het als het hoogste verschijnsel op publiek terrein beschouwen. Gevolg: liefde en zorg worden verdubbeld. Men moet hierbij echter niet denken aan liefde en zorg voor belijdenis en kerkregeering, waar wij schier al onze krachten op concentreeren. Om fondament en achtergrond bekommert zich de Amerikaan we nig. Zoo straks hoop ik hierop terug te komen. Maar practische organisatie, gezellig verkeer, welverzorgde vormen, bij ons soms al te zeer verwaarloosd, zijn voor hem levensbehoefte.

De Amerikaansche kerken zijn dan ook uit ruime beurs — alle kerken zijn *zelfsupporting* — en met goeden smaak gebouwd, neergezet in de bes e wijken der stad. Men zou zich schamen als het anders ware. Eigenaardig, bij dit onafhankelijke, democratische, aan imponeerend vertoon niets hechtende volk, uit geheel andere oorzaak dezelfde liefde voor het kerkgebouw te vinden als bij de aristocratische, aan den leiband der hierarchie loopende, op praalvertoon beluste Roomsche Kerk.

Niet alleen is de Amerikaansche kerk mooi en wordt bijzondere zorg besteed aan de afwerking van binnen, aan harmonie van kleuren en lijnen, maar ook voor de *comfort*, dat noodzakelijk attribuut van het Amerikaansche leven, is voortreffelijk gezorgd. Een tapijt op den vloer, dat het geluid der voetstappen bij binnenkomen en heengaan dempt, ruime en gemakkelijke zitplaatsen met aan den achterkant der leuningen bewaarplaatsen voor bijbels en gezangboeken, die voor de bezoekers klaar liggen; centrale verwarming; uitstekende ventilatie; electrisch licht, door matglas uitstralend in zachten glans; — dat is in een Amerikaansche kerk eenvoudig zooals 't hoort.

De geheele dienst — bijna alle kerken hebben een min of meer uitgewerkten eeredienst — geeft blijk van een gevoel voor organisatie en decorum, dat in ons land dikwijls zoo treurig ontbreekt. En ieder gemeentelid, ook de vreemdeling, die voor 't eerst is binnengekomen, weet van oogenblik tot oogenblik precies wat er geschieden zal en hoe hij er zich bij te gedragen heeft. Men ontvangt n.l. bij 't binnentreden een keurig bedrukt papier, — program zou men 't bijna kunnen noemen, — waarin alles wordt medegedeeld wat men maar zou willen weten omtrent inhoud en volgorde van den dienst en ook omtrent het kerkelijk leven.

Naam, adres en stichtingsjaar der kerk — Namen en adressen van predikant, hulpprediker en (zoo die bestaat) van de leden van den kerkeraad. — Zoo de predikant getrouwd is, vindt ge zijne vrouw er bij vermeld, benevens haar ontvangdag en er staat een nootje bij, dat ge vriendelijk wordt uitgenoodigd daarop eens met haar en andere leden der kerk te komen kennis maken — De zendelingen, die de kerk uitzond, het jaartal hunner uitzending, de plaats waar zij arbeiden, en wat zij tot stand brachten. — De verschillende vereenigingen der kerk, de besturen, dag en uur van samenkomst. — De zondagschool met onderwijzers, onderwijzeressen en aantal leerlingen. — Kortom, ge vindt iedere vraag, die ge maar zoudt kunnen doen betreffende het leven der kerk, waar ge u bevindt, beantwoord.

Lach hier nu om, zoo ge wilt, en vind er iets reclame achtigs in, ge zult toch moeten toestemmen, dat er iets zeer practisch in ligt, en dat het helpt om in de kerk een gemeenschapsleven, een gevoel van saamhoorigheid te kweeken, dat in Amerika bijna een der instincten der saamleving heeten mag.

Is de dienst uit, dan keert men elkander niet dadelijk den rug toe, zooals bij ons. De predikant komt van zijn preekstoel af en blijft in de kerk staan, om nog wat na te praten met de gemeenteleden. Ook de meeste gemeenteleden blijven nog wat gezellig bijeen. En ook de predikantsvrouw is het middelpunt van een geheele groep menschen.

Een Amerikaansche kerk heeft gewoonlijk een ruim *sous terrain*, gewijd aan het vereenigingsleven der kerk. Allerlei kamers en kamertjes voor zondagschool en vereenigingen, met ruime kasten, bibliotheek en kaarten. Wenscht een vereeniging een jaarvergadering te vieren, dat kan zij in haar kerk terecht. Er is een keuken met toebehooren en een groote kast met service en glaswerk. Geheel vrij mogen de vereenigingen hier huishouden, b v. een maaltijd of avondeten bereiden. Ze vinden alles wat zij noodig hebben. Zij moeten natuurlijk zelf de etenswaren medebrengen en na afloop alles weer afwasschen en opruimen.

Het „sprogram", waarover ik u zoo even sprak, is *niet* de kerkbode. Die verschijnt afzonderlijk, dikwijls in formaat en dikte van een tijdschrift, keurig geïllustreerd, met in kleuren gedrukten omslag.

Alles wat er in de gemeente voorvalt wordt hier medegedeeld. 't Zelfde gezellige samenleven als in 't kerkgebouw. Huiselijke feesten, ziekten, operaties, ongelukken, treurige of verblijdende tijdingen van buitenaf, verhuizingen, zelfs waar de vacantie wordt doorgebracht, wordt vermeld.

Hierbij verlieze men niet uit 't oog, dat in Amerika de kerken buurtkerken zijn. Niet een kerk over de geheele stad met tal van kerkgebouwen en predikanten, een systeem, dat het intiemere gemeenteleven zooveel schade doet, — maar een betrekkelijk kleine gemeente met één kerk en één predikant (meestal met hulpprediker) waar alle gemeenteleden elkander kennen, en een gezellig heid en gemeenschapsleven heerscht, die in ons land bijna uitsluitend in de dorpsgemeenten gevonden wordt.

Dit over de kerk en het kerkelijk leven als organisatie als, *business* had ik bijna gezegd, ware het niet dat dit woord voor Hollandsche ooren zulk een ongunstigen klank heeft. (Waarom toch? Verwarren we hier niet gebruik en misbruik?

Men mag over deze opvatting den staf breken, zooveel men wil, in het Amerikaansche leven móét het kerkelijk leven, wil het vat op de menschen hebben, zóó bestaan. Met onze Hollandsche opvatting zou men in Amerika geen stap verder komen, ja, gedurig achteruitgaan en eindelijk in den maalstroom wegzinken. Om slechts iets te noemen, in een slecht geventileerde kerk, waar, vooral op warme zomerdagen, een lucht hangt, zoo onfrisch en bedorven als wij dat „gewoon" zijn en helaas ook vinden, — kwam in Amerika eenvoudig niemand.

Het vervolg van dit artikel, dat meer over het inwendige kerkelijke leven handelt, geven we een volgende maal.

Officieele Berichten.

Heden nam onze geliefde leeraar, de WelEerw. heer Ds. G. H. de Jonge, afscheid van deze zijne gemeente, om D. V. over 14 dagen den herderstaf weer op te nemen in zijne a.s. gemeente Dwingeloo. Zijn persoon en arbeid zal bij ons in gezegende herinnering blijven. Namens een talrijk opgekomen gehoor, sprak een der ouderlingen hem een hartelijk woord toe en zong de gemeente als zegenbede Ps. 121:4. De Opperherder der kerken voorzie in zijne gunst weer spoedig in onze behoefte in het zenden eener voorganger.

Zonnemaire, 19 Mei 1907.

Het adres der Geref. Kerk van Zonnemaire is voortaan: J. Verhoeff te Noordgouwe, Scriba.

Provinciale Synode van Overijsel.

De Provinciale Synode der Ger. Kerken van Overijsel zal gehouden worden te Hardenberg, D. V. den 12den Juni komende. Namen der afgevaardigden (primi en secundi), stukken voor het agendum, enz. worden ingewacht voor of op 28 Mei.

Namens de roepende kerk van Hardenberg:
C. C. Schot Cz., *praeses*.
H. Waterink, *scriba*.

Hardenberg, den 21sten Mei 1907.

Zondagavond j.l. werden kerkeraad en gemeente alhier ten zeerste verblijd, doordien Ds. J. Zijp na den avonddienst bekend maakte, dat hij voor de roeping naar Waarden had bedankt.

Ds. H. te Velde sprak hierop een woord van hartelijke genegenheid jegens zijn ambtsbroeder, hoopte, dat God Zijne hooge goedkeuring op het genomen besluit mocht schenken tot eere Zijns Naams en tot opbouwing van Zijn Zion aan deze plaats en verzocht de gemeente, haren herder en leeraar toe te zingen Psalm 134:3, waaraan zij staande voldeed.

Namens den kerkeraad:
E. de Boer, *scriba*.

Zwartsluis, 21 Mei 1907.

Duisburg am Rhein.

Zondag 26 Mei ontvangt deze kerk in Rijn-Pruissen zijn eigen Bedienaar des Woords.

De consulent-synodaal deputaat voor de belangen der Hollanders in Rijn-Pruissen hoopt Ds. Z. Hoek van Nieuw-Dordrecht des voormiddags te 9 ure te bevestigen in het Gemeindehaus am Stapelthor en Ds. Hoek des namiddags te 3 ure in de Johanniskirche zijn intrede te doen.

Behalve de genabuurde kerk van Ruhrort zijn uitgenoodigd de classis Zutfen, de Evangelische Gemeente en het Diaconenanstalt te Duisburg, de Kreissynode met zijn Superintendent, den heer Regeeringspresident te Dusseldorf, den Oberbürgemeister van Duisburg en den consul der Nederlanden te Duisburg-Ruhrort.

Korte notulen van de vergadering der classis Gouda van Geref. kerken, gehouden 7 Mei 1907 te Gouda.

1. Opening namens de roepende kerk van Krimpen a. d. Lek door Ds. Taal.
2. Credentialen worden onderzocht
Alle kerken zijn vertegenwoordigd.

Ds. Visscher wordt niet toegelaten als afgevaardigde van Berg Ambacht met keurstem.

3. Moderamen: Ds. Langen, praeses; Ds. Esser, assessor en scriba.
4. Ds. v. d. Berg wordt tot actuarius der classis benoemd.
5. De actes worden voorgelezen en goedgekeurd.
6. De classis bepaalt, dat voorstellen door de kerken bij de roepende kerk tijdig ingezonden, in extenso in het agendum worden opgenomen.
7. Ingekomen stukken:
a. een schrijven van de kerk van Berg-Ambacht, bevattende de mededeeling, dat Ds. J. P. Visscher, emer. pred. van Leeuwarden, gedurende één jaar, beginnende 1 April 1907, den Dienst des Woords met den aanklevo van dien in haar midden wenscht te vervullen.

De kerkeraad verzoekt 1°. goedkeuring van dezen maatregel, 2°. Ds. Visscher als tijdelijken predikant van Berg-Ambacht, keurstem op de classicale vergadering te verleenen. Het eerste wordt verleend, het tweede geweigerd.

b. Twee missiven namens de classis Harderwijk, meldende de afzetting uit den dienst van Ds. O. 't H. en in antwoord op een verzoek om inlichtingen omtrent de schorsing van dezen Dienaar, eene verwijzing naar de K. O.

c. Twee missiven van leden der gemeente te L. Het schrijven van br. de J. zal beantwoord worden In de zaak van br. den O. wordt een deputatie benoemd.

d. Een schrijven namens de roepende kerk van Alphen, betreffende de bijeenroeping der Particuliere Synode.

8. Beroepsbrief van Ouderkerk a. d. IJsel, behoudens een enkele aanmerking, geapprobeerd

9. Het kasboek van den quaestor voor hulpbeh. kerken is in orde bevonden. Als deputaten voor hulpbeh. kerken worden benoemd Ds. Dalhuysen en Ds. van Dijk, sec.

10. Tot afgevaardigden naar de Particuliere Synode worden gekozen: Ds. Dalhuysen, sec. Ds. Sap; Ds. van Dijk, sec. Ds. Langen; Ds. Steinhart, sec. Ds. v. d. Berg; Ouderl. D. Bremmer Jan., sec. A. Rietveld; Ouderl. J. de Gruijter, sec. J. v. d. Heyden; Ouderl. E. Noteboom, sec. J. M. Bakker.

11. Tot kerkvisitatoren benoemd: Ds. Steinhart en Ds. Langen, sec. Ds. v. d. Berg, Ds. Dalhuysen en Ds. van Dijk, sec. Ds. Sap.

12. De conceptregeling tot saamwerking voor de verzorging van Emeriti enz. en die betreffende het „najaar" voor predikants-weduwen en -weezen met een kleine wijziging goedgekeurd.

13. Voorstellen worden namens deputaten voor de zending gedaan in zake pastoriebouw en ziekenhuis te Wonosobo.

14. Het berwaarschrift van Schoonhoven B. en Willige Langerak wordt zonder instemming der classis opgezonden naar de Particuliere Synode.

15. Vacatuurbeurten: Haastrecht: v. d. Berg; Lekkerkerk: Taal; Schoonhoven A: Steinhart; Waddingsveen: Langen; Zevenhuizen: Van Dijk, Esser.

16. De aanvragen om steun door de hulpbeh. kerken worden ingediend.

17. Aan Lekkerkerk wordt volgens het in een vorige vergadering voorgestelde bedrag steun toegezegd. Bij eventueel vertrek van Ds. Taal wordt den kerken van Lekkerkerk en Krimpen a. d. Lek geadviseerd, met elkander in combinatie te treden.

18. De kerkeraden van W. en O. ontvangen advies in tuchtzaken.

19. Ds. Steinhart als consulent aangewezen voor Lekkerkerk.

20. Roepende Kerk voor de volgende vergadering: Lekkerkerk. Aladan moeten de collecten voor de Theol. School en voor de zending gestort worden.

21. Sluiting der vergadering door Ds. Langen.

Namens de classis Gouda,
B. J. Esser,
h. t. scriba.

Buitenland.

Duitschland. Bremen in de eerste rij.

Meermalen deelden wij in ons blad het een en ander uit Bremen mede. Deze stad toch staat zoowel in den strijd tegen het koninkrijk Gods als in den arbeid voor het Hemelrijk onder de Duitsche steden vooraan. Hier kon reeds voor jaren de gedoopte Jood Dr. Schwalbe ongestoord zijn bestrijding van het Christendom van een Evangelischen kansel laten hooren. Hier kon ook een ander predikant het Heilige der Heiligen der Christelijke kerk, het „Onze Vader", voor een „oud tapijt" verklaren, terwijl een ander tegen het denkbeeld, dat er een levende God in den hemel troont, te velde trok. Bij de pogingen die door mannen als den predikant Mauritz in het werk gesteld worden om de Kerk des Heeren van het fundament harer belijdenis af te brengen, worde deze krachtig gesteund door de onderwijzers der volksschool, die in Bremen openlijk er voor uitkomen dat zij de anti christelijke vaan hebben ontplooid.

Dit is duidelijk openbaar geworden in de aanklacht tegen den inspecteur van het onderwijs Köppe, die een belijder van de Christus is.

Een jong onderwijzer had niet alleen een anonym geschrift de wereld ingezonden, waarin de wildste erotiek voorkwam, maar ook twee boekjes geschreven over „Gods handlangers" en over „de wederkomst van Christus". Daarin worden niet alleen de predikanten „betaalde gekken," „bedriegers," „blindgeborenen" enz. genoemd, maar komen ook lasterlijke uitingen over God voor. Hierover riep de inspecteur hem ter verantwoording. In eene vergadering der „Burgerschap" werd deze handeling van den heer Köppe streng gegispt. De „algemeene vereeniging van onderwijzers en onderwijzeressen van Bremen", protesteerde tegen de „brutale" manier waarop de inspecteur zijn ambt uitoefende. Zij benoemde eene commissie van 30 leden, om stof te vergaderen ten einde Köppe te kunnen aanklagen. Op grond van hetgeen men over een tijdsverloop van voor 15 jaar tegen den inspecteur had opgerapt, werd nu een uitvoerig bezwaarschrift opgesteld. De Senaatscommissie vond het ongemotiveerd. Daarop nam de vergadering van onderwijzers en onderwijzeressen eene resolutie aan, waarin werd uitgesproken, dat men tegen den inspecteur optrad wegens zijn bureaucratisch optreden en het uitoefenen van orthodox-dogmatischen invloed op de school en waarin men de uitspraak van de senaatscommissie afkeurde. De verontwaardiging was hierover in Bremen groot, niet omdat de onderwijzers uitgesproken hadden dat zij van de belijdenis der kerk niets wilden weten, maar omdat zij het besluit van de senaatscommissie hadden aangetast.

Daarom ging men de vier onderwijzers, die voornamelijk schuld hadden aan de publiceering van het besluit der onderwijzers waarbij het beleid der Senaatscommissie werd afgekeurd voor de rechtbank ter verantwoording roepen. Bij dit onderzoek bleek het, dat toen een onderwijzer zijn elf- en twaalfjarige leerlingen had geleerd, dat de hemelvaart van Christus niet mogelijk geweest was, de inspecteur deren het Godsdienstonderwijs had afgenomen. Men vond het ongehoord dat de inspecteur verlangd had, dat op de school de hemelvaart zou geleerd worden, gelijk deze in den Bijbel beschreven wordt. Een andere beschuldiging was, dat Köppe wilde dat men van Christus op de school zou verhalen, dat Hij wonderen gedaan had, enz. Eigenaardig was hierbij de stelling van den in Duitschland zoo bekenden onderwijzer Holzmeier, die beweerde dat als het schoolbestuur objectief onderwijs begeerde, de onderwijzers zich niet aan den Bijbel konden houden, want de Bijbel was in orthodox-leerstelligen geest geschreven, en als men dien volgde, was men niet langer objectief. Een ander verklaarde dat de Christelijke wereldbeschouwing eene wegstervende was, die voor de nieuwe wijken moest.

En hoe was nu de uitspraak van de „Disciplinarkammer"? Deze rechtbank strafte de onderwijzers en veroordeelde het wel, dat tegen den inspecteur zooveel persoonlijke haat geuit was, maar sprak toch ook uit dat de heer Köppe soms ten bate eener geloofsinrichting, door het aanbevelen van boeken en door het ingrijpen in zake het onderwijs, gewerkt had. De uitspraak van de rechtbank was dus inderdaad een overwinning voor de onderwijzers.

Nu staat in Bremen tegenover zooveel schaduw ook licht. Ook hierin is Bremen andere steden van Duitschland voor. Er bevinden zich binnen hare muren mannen, die het niet genoeg vinden dat vereenigingen gesticht en resolutiën worden aangenomen, maar die de hand aan den ploeg weten te slaan. In den herfst van het vorige jaar zond de „Evangelische Verein" een geschrift de wereld in, om hare plannen tot instandhouding van de kerk des Heeren en tot uitbreiding van het koninkrijk Gods uiteen te zetten. Er werd gewezen op den kerkelijken nood in Bremen, wijl vele deelen van de stad onvoldoende van de zijde der kerk bearbeid werden; daarom moesten de geloovigen vrijwillige bijdragen bijeenbrengen, jonge, geloovige predikanten beroepen, pastoriën bouwen, gemeenten organiseeren, kerken en kapellen bouwen. Deze oproeping vond verrassend veel weerklank, de gelden stroomden toe en reeds in Januari kon de predikant Boche bij de M. Pauligemeente beroepen worden; den 14den April werd hij als predikant bevestigd. Weldra volgde daarop een nieuw beroep bij de groote „St. Stephani und Wilhadigemeende", die reeds vier predikanten bezit; de vijfde moet voornamelijk in de voorstad, waar meerendeels werklieden wonen, arbeiden. En men spreekt al van het uitbrengen van een derde beroep om de noodlijdende kerk Grópelingen te hulp te komen.

Maar dit is het liberale Bremen te veel. Men had gehoopt dat de Christelijke levensbeschouwing aan het uitsterven was, en nu bleek het dat deze aan het herleven is. Men begon daarom een agitatie tegen de gemeente Grópelingen en de Evangelische vereeniging. Men sprak er van, dat men tegen de bestaande kerkorde inging, dat de pastorale vrede verstoord werd, ja zelfs dat er simonie gepleegd werd! Op den 10den April kwam het zoover, dat de Burgerschap een voorstel aan den Senaat deed, om de overeenkomst van de gemeente Grópelingen met de Evangelische vereeniging, om tot het aanstellen van een buitengewoon predikant te geraken, niet goed te keuren, „wijl door de overeenkomst het kiesrecht der gemeente werd vernietigd."

Dit was een sterk stuk. De gemeente zelve verlangde den nieuwen predikant en sloot daartoe een overeenkomst met de Evangelische vereeniging. Daarbij wordt van alle zijden erkend, dat er in Bremen misstanden zijn op kerkelijk gebied, terwijl men tot hiertoe tevergeefs naar middelen zoekt om deze weg te nemen. Nu heeft de Evangelische vereeniging met opoffering van geld, tijd en kracht een uitweg gevonden, en daarop komen de liberalisten af om te verklaren, dat het niet geoorloofd is een nieuwen predikant aan te stellen al kost het de stad ook geen cent!

De mannen van de „Protestanten verein" deden nog den voorslag, dat de verschillende kerkelijke richtingen een en dezelfde kas zouden vullen om dan daaruit predikanten van verschillende richting te bezoldigen, maar de mannen van de „Evangelische verein", wilden daarvan natuurlijk niets weten. Het is toch bekend, dat over het algemeen genomen, de kringen waarin Gods Woord nog in eere is, veel meer offervaardigheid toonen voor de zaak die hun heilig is, dan die welke het Woord Gods verwerpen.

Wat zal de Senaat doen? Het komt ons ondenkbaar voor, dat dit lichaam verhoeden zal dat een nieuwe predikant te Grópelingen beroepen wordt. Mocht dit toch wel het geval zijn, dan zullen de mannen van de Evangelische Verein wel een anderen uitweg zoeken. De liefde toch is vindingrijk.

Winckel.

Voor Kinderen.

TWEE WERELDEN.

Thuis.

XXVI.

't Was een droevige thuisreis die Rika deed, al trachtten vader en moeder, die haar afhaalden, haar zooveel mogelijk moed in te spreken. Zij moest maar hopen, zeiden ze; alles zou zich nog wel ten beste schikken.

Zoo kwam zij dan terug op het dorp, waar zij liefst niet was weergekeerd. Of de menschen dat nu min of meer hadden begrepen, dan wel dat Rika het zich verbeeldde, in alle geval vond zij, dat de lieden ver van hartelijk jegens haar waren. Zij vergat er bij te bedenken dat, indien het zoo was, zij het grootendeels aan zich zelf had te wijten. Immers de enkele keeren dat zij haar ouders nog had bezocht, had zij zich tamelijk hooghartig jegens de dorpelingen gedragen, en hun doen gevoelen: ik ben nu een stapje hooger geklommen, en niet meer uws gelijke. Nu echter werd zij ontstemd, dat zoo weinigen belang in haar schenen te stellen.

Een paar dagen na haar aankomst ging zij met moeder naar haar kamertje, om een van haar twee koffers, die nog gesloten stond, uit te pakken. Daar lagen de boeken en papieren in, door haar zoo vaak en ijverig gebruikt, en met tranen in de oogen borg zij ze alles weg en maakte er een grooten stapel van, alsof ze dacht, ik heb dat alles toch niet meer noodig.